

Kwekersgeheimen

Tekst: Wil Melgers & Hein Koningen
Foto's: Machteld Klees

Een nieuwe serie artikelen over het kleinschalig en ambachtelijk kweken van wilde planten. We willen graag ervaringen uitwisselen. Reacties zijn welkom bij de redactie.

Voor een heemtuin of -park is het hebben van een eigen kweekhoek of kleine kwekerij onontbeerlijk. Het biedt de mogelijkheid om zelf op kleine schaal planten te kweken en te leren kennen. Ook voor de particuliere tuinliefhebber is het kweken van bijzonderheden een uitdaging. Hoe pakken we dat aan, met welke hulpmiddelen en materialen ?

We vermoeden dat bij menig liefhebber van een tuin met wilde planten heel wat 'stille' kennis, kunde en ervaring op dit gebied aanwezig zijn. Verborgен als het ware. Het zou heel leuk zijn als deze verborgen schat aan het licht komt en gedeeld wordt met andere liefhebbers. Om te beginnen met artikelen in 'Oase', dat geeft tevens een eenvoudige naslagmogelijkheid. Het artikel 'Varens kweken' van Roland Brakel en Peter Bulsing in de voorgaande Oase is hiervan een mooi voorbeeld.

Het brengt ons er toe om onze ervaring met het kweken van heemplanten, zoals dat op de kwekerij van de Amstelveense heemparken vanouds gebeurde, in Oase te publiceren om deze zo met andere liefhebbers te delen. Wij hopen van harte dat anderen hierop zullen reageren met hun ervaringen, aanvullingen en/of commentaar zodat een levendige uitwisseling op gang kan komen. Immers, over dit interessante onderdeel van ons vak moet heel wat te vertellen en door te geven zijn!

Verscheidene categorieën

Voor het kweken kunnen we verscheidene groepen heemplanten onderscheiden. Elke groep bestaat uit in levensvorm verwante gewassen. De vertegenwoordigers van zo'n groep kunnen in hoofdlijnen op dezelfde wijze worden gekweekt.

We kunnen onderscheiden:

- varens;
- bol- en knolgewassen;
- éénjarigen en tweejarigen;
- meerjarige, vaste kruidachtigen;
- water- en oeverplanten;
- houtige gewassen, exclusief fijne, lage houtachtigen;
- heideachtigen en verwante lage houtachtigen;
- dwergen en andere fijnproevers.

Maar ook:

- zaaien;
- stekken;
- afleggen;
- scheuren en delen.

Daarnaast onderscheiden we de diverse jaargetijden en verschillende grondsoorten waarin gekweekt wordt, naast aanvullende maatregelen en hulpmiddelen.

Bij het kweken gaan we uit van een ambachtelijke en biologische werkwijze, geen gebruik van chemische meststoffen (kunstmest) en bestrijdingsmiddelen, soms wel op kleine schaal groeistoffen bij 'moeilijke' soorten. We gebruiken de vroegere –tot voor kort in de kwekerijen gangbare– werkwijzen, kleinschalig en ambachtelijk.

Varens

We beginnen met een aanvulling op het hierboven genoemde artikel over het kweken van varens uit sporen. Zij laten op voortreffelijke

wijze zien hoe je dat succesvol en heel kleinschalig kunt doen. Als aanvulling op het kweken uit sporen kan genoemd worden het uitleggen van sporenbladen of delen hiervan. Het is geen feitelijk kweken maar de sporen direct op de potentiële groeiplek, het substraat aanbrennen. Vooral voor muurbewonende soorten zoals muurvaren, steenbreek-, blaas- en tongvaren, kan deze methode voldoen. Daarbij leggen we bladeren of stukjes van bladeren met rijpe sporen op muren, loodrechte of zeer steile stapelingen van dakpannen, leien, stenen, steile greppelkanten en dergelijke. Het kan nodig zijn om het neergelegde materiaal te fixeren op het substraat om wegwaaien of -spoelen te voorkomen. Voldoende licht op de muren is belangrijk, bij blaasvaren niet al te zonnige, liefst ook enigszins vochtige muren, bijv. bij een lekkende dakgoot of regenpijp. Uitproberen en volhouden is hierbij van belang, veel dingen slagen niet direct bij de eerste keer – de aanhouder wint.

Vegetatieve vermeerdering

Een aantal varens leent zich prima voor scheuren of delen, een veel eenvoudiger methode dan het kweken uit sporen. Van soorten als moerasvaren, adelaars- en beuk- of

Ervaring op papier

De heemparkioniers Koos Landwehr (1911-1996) en Kees Sipkes (1896-1989) geven tips uit hun eigen jarenlange ervaring in hun boek 'Wildeplantentuinen' (IVN Amsterdam 1974) en met name Koos Landwehr in zijn 'Inheemse planten voor park en tuin – geschiktheidslijst voor de toepassing van kruidachtige en houtige heemplanten' (Dienst Plantsoenen Amstelveen / IVN Amsterdam, 1980).

driehoeksvarens kunnen wortelstokken gedeeld worden – elk deel met enkele groeppunten of 'ogen' – en in een vooraf klaargemaakt vollegronds plantbed van vochtige, humeuze, goede teelaarde worden opgezet. Eik- en blaasvaren scheur je voorzichtig in kleine, nieuwe planten en plant ze op gelijke wijze als boven omschreven uit. De beste tijd hiervoor is het vroege voorjaar (maart-april), dus vóórdat de bladen uitrollen. Na het planten zonodig schermen, denk daarbij aan de verraderlijke voorjaarszon.

Wortelstokken

Bij zeer korte, vaak dikke wortelstokken zoals bij stekelvaren, mannetjes-, wijfjes-, konings- en naaldvaren zijn de nieuw gevormde neuzen aan de buitenkant van de oude horst vaak duidelijk zichtbaar. Die kunnen gedeeld worden door

Wortelstok moerasvaren

Blaasvaren

ze van elkaar los te snijden met een scherp mes. Dat gaat bij oudere varens moeilijker, maar gewoon doorzetten. Ze kunnen opnieuw uitgeplant worden op een kweekbed van molmachtige, vochtige grond, waar ze opnieuw wortelen. Steeds voldoende vochtig houden, maar niet te nat! Kweekbed in de schaduw, anders eventueel schermen. Uitzondering hierbij is koningsvaren, deze heeft meestal al direct voldoende wortels om uitgeplant te kunnen worden. De luchtwortels moeten ook onder de grond komen.

Waar varens groeien komt het regelmatig voor dat er spontaan jonge exemplaren verschijnen. Staan ze op een plek waar ze kunnen uitgroeien tot volwassen plant dan kunnen ze natuurlijk blijven staan. Is dit niet het geval dan niet wegwieden maar in het najaar (oktober) oprooien en overbrengen naar de kweekhoek. Hier kunnen ze opgekweekt worden tot 'plantklaar' materiaal dat elders kan worden gebruikt.

Andere functies van de kweekhoek

Een kweekhoek kan behalve voor het vermeerderen van planten ook voor andere zaken gebruikt worden:

- Nieuwe aanwinsten kunnen hier eerst enige tijd worden opgeplant om ze beter te leren kennen: hoe gedragen ze zich in kunstmatige situaties, wat is hun concurrentiekracht, zijn het woekeraars, welke groei-/bloeiomstandigheden vragen ze precies, hoe zijn ze te kweken? Kortom: zijn ze in onze tuin of park toe te passen en op welke wijze dan?
- Bij kwetsbare of zeer zeldzame soorten is het goed om hier één of enkele exemplaren in voorraad te hebben, bij vervanging is het nogal eens moeilijk aan nieuw, goed materiaal te komen;
- Bijzondere milieus waar men in tuin of park geen plek of mogelijkheden voor heeft, zoals kleinschalige onkruidakkertjes, micro-milieuschalen;
- Kleinschalig sortiment van bijzondere soorten, demonstratiestrook.
- De mogelijkheden laten zien die heemplanten bieden.
- Het tonen van al deze functies aan bezoekend publiek vanuit natuurbeleving, natuurstudie,

Opgekweekte varens
(Foto: Nils van Ligten,
Wilde plantenkwekerij
de Heliant)

Pilvaren: die grassprietjes zijn echt een varen!

ecologische samenhang en natuurzorggedachten;

- Bij bezoekers kan het, alles zierende en belevend, enthousiasmerend werken om ook zelf deze gewassen in eigen tuin aan te planten/toe te passen.

Wil Melgers en Hein Koningen waren jarenlang in dienst bij de Plantsoendienst van de gemeente Amstelveen en werkzaam in de heemparken en het heemgroen. Wil Melgers verzorgde tot de zomer 2015 tientallen jaren de heemkruidenkwekerij in het heempark De Braak.